

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.  
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

## מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

### הוראות

- א. משך הבחינה: שעתיים ורבע.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים.  
מן החלקים הראשון והשלישי יש לענות על ארבע שאלות סך הכול:  
על שאלה אחת לפחות מן החלק הראשון, על שאלה אחת  
לפחות מן החלק השלישי, ועל שתי שאלות נוספות לבחירתכם.  $(13 \times 4)$  – 52 נקודות  
מן החלק השני יש לענות על שלוש שאלות לבחירתכם.  $(16 \times 3)$  – 48 נקודות  
100 נקודות – סך הכול
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: כתבו תשובות קצרות ובהירות. בססו את דבריכם על המקורות שלמדתם.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.  
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: מן החלקים הראשון והשלישי יש לענות על ארבע שאלות סך הכול:  
 על שאלה אחת לפחות מן החלק הראשון, על שאלה אחת לפחות מן החלק  
 השלישי, ועל שתי שאלות נוספות לבחירתכם (לכל שאלה – 13 נקודות).

## השאלות חלק ראשון

### הנושא: אדם מחפש את עצמו

1. א. הראי"ה קוק, מוסר אביר  
 "בכל דרכיך דעהו. צריך לבקש את הקב"ה בתוך הדרכים שהוא מתנהג בהם".  
 (1) על פי הרב קוק, מהי הדרך להעניק משמעות לחיים?  
 (2) מהו ההבדל העקרוני בין דעת הרב קוק ובין הדעות האחרות שלמדתם בנוגע למשמעות החיים?  
 (8 נקודות)
- ב. הרב בר שאול, מצווה ולב  
 "איש הפנים הוא טיפוס שונה... מתוך נפשו ודרך נפשו הוא רואה את כל העולם כולו".  
 על פי הרב בר שאול, מהו ההבדל בין ראיית העולם של איש הפנים ובין ראיית העולם של איש החוץ? (5 נקודות)
2. א. מהר"ל, תפארת ישראל  
 (1) הסבירו את המשמעות של דברי מהר"ל: "והבהמה נקראת בשם בהמה על שם ב"ה מ"ה".  
 (2) מדוע האדם אינו יכול להגיע לשלמות בעולם הזה?  
 (6 נקודות)
- ב. ר' הלל צייטלין, על גבול שני עולמות  
 "מבקשים סיבות סוציאליות [...] אנושיות [...] למוסר הכליות והרהורי התשובה".  
 (1) הסבירו את המשפט המצוטט, וציינו על פי ר' הלל צייטלין סיבה אחרת למוסר הכליות של האדם.  
 (2) תארו בקצרה את התחושות, את המחשבות ואת התהליך הנפשי של אדם לאחר שחטא.  
 (7 נקודות)

3. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק א' ופרק י"ט

א. בפרק א' כתב הרמח"ל:

"והינה מה שהורונו החכמים זיכרונם לברכה הוא שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא, ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא".

לפי הרמח"ל, מהי התועלת בעולם הזה? בססו את תשובתכם על דברי הרמח"ל בהמשך פרק א'. (4 נקודות)

ב. בפרק י"ט הרמח"ל מתאר מטרה של האדם בעולם הזה, והיא גבוהה יותר מן המטרה המתוארת בפרק א'.

כתבו מהי מטרת האדם בעולם הזה על פי פרק י"ט, והסבירו מדוע היא גבוהה יותר מזו המתוארת בפרק א'.

(5 נקודות)

ג. "ואם יאמר אדם: מי אני ומה אני ספון, שאתפלל על הגלות ועל ירושלים? הַמִּפְנֵי תפילתי יכונסו הגלויות ותצמח הישועה?"

מהי תשובת הרמח"ל על שאלה זו? (4 נקודות)

### הנושא: אמונה ומידות

4.

הרב פינקל, אור הצפון; הרב הורביץ, מדרגת האדם

"מה שאמר הכתוב 'וירא א-להים את כל אשר עשה והנה טוב מאד', כי לא היה בבריאה שום רע והכול היה בתכלית השלמות" (הרב פינקל).

"האדם יש לו עולם אשר יפריע לו על דרכו ומסתבך הוא בו... [ולכן הוא צריך] לשבור מידותיו הרעות" (הרב הורביץ).

- א. מהו ההבדל בין היחס של הרב פינקל למידות של האדם ובין היחס של הרב הורביץ למידות של האדם? (6 נקודות)
- ב. על פי מה שלמדתם, מהו תפקיד התורה, לפי כל אחד מהם? (7 נקודות)

5.

א. דרשות הר"ן

אדם עשיר עשוי לטעון: "בזכות הכישרון שלי הצלחתי לעשות חיל בעסקי!"  
מה אפשר להשיב לעשיר זה, על פי דברי הר"ן על הפסוק "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים, ח', י"ז)?  
(5 נקודות)

ב.

הרב דסלר, מכתב מאלהו

- (1) "ביררו לנו חז"ל: אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשלים עצמו כאין...".  
על פי הרב דסלר, הסבירו את דברי חז"ל האלה.
- (2) "וכבר כתב אבן עזרא שכפי ערך ידיעת האדם את יצרו יודע הוא את יוצרו".  
על פי הרב דסלר, הסבירו כיצד דברים אלו מסייעים לאדם לקיים בו את דברי התורה.  
(8 נקודות)

6.

א. הנצי"ב מוולוז'ין, העמק דבר

לדברי הנצי"ב מוולוז'ין, אנשי בית שני "היו צדיקים וחסידיים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמים".  
לפי הנצי"ב, מה היה חטאם של אנשי בית שני? (5 נקודות)

ב.

הראי"ה קוק, מאמר הדור

- הרב קוק מתאר שתי דרכים להתמודדות עם יצר הרע.
- (1) מה הן שתי הדרכים?
- (2) עם איזו דרך אתם מזדהים יותר? נמקו.  
(8 נקודות)

## הנושא: אמונה בשעת משבר

### 7. א. ר"י אברבנאל, פירוש לספר בראשית

(1) לפי אברבנאל, איך אפשר להבין את הפחד של יעקב בפסוק "וַיֵּרָא יַעקב מאד" (בראשית ל"ב, ז'), הרי ודאי

בטח בה'?

(2) "מי שייכנס למלחמה לחושבו שלא ימות, לא ייקרא גיבור, כמו שמי שייתן צדקה לְהַזְזוֹת הממון בעיניו,

לא ייקרא נדיב".

הסבירו דברים אלה.

(8 נקודות)

### ב. הרב סולובייצ'יק, איש האמונה

לפי הרב סולובייצ'יק, הסבירו את ההבדל בין גורל לבין ייעוד. (5 נקודות)

### 8. הרב ברקוביץ', מאמרים על יסודות היהדות

א. "משבר האמונה במחנות לא זכה לסיום מן הסוג הזה [...] היו שני טיפוסים אֵיֻב באושוויץ".

במחנות המוות היו שתי תגובות בקרב היהודים ביחסם לאלוקים. תארו אותן. (5 נקודות)

ב. "כדי שאמונתו תוכל להישאר בעלת משמעות, עליו [להתייחס גם] לאִפְּלָה [...] של מחנות ההשמדה".

(1) הסבירו דברים אלה.

(2) האם אתם מזדהים עם דבריו של הרב ברקוביץ' בקטע המצוטט? נמקו את תשובתכם.

(8 נקודות)

### 9. א. מדרש תנחומא, פרשת וירא

בחרו בשניים מן המִשְׁלִים המובאים במדרש, והסבירו מדוע ה' מנסה את הצדיקים, על פי כל אחד מן המִשְׁלִים שבחרתם.

(7 נקודות)

### ב. הרב ישראל, פרקים במחשבת ישראל

"הכפירה... היא... לא רק כפירה בא-להים אלא גם כפירה בצלם הא-להים אשר באדם..."

"[חיי כפירה] מוכרחים להיות חיי שעה ורגע... אין בהם מקום לרגשות אשר בנצחיות החיים מקורם".

(1) הסבירו מדוע התוצאה של הכפירה בצלם הא-להים שבאדם מוכרחה להיות "חיי שעה ורגע".

(2) לפי הרב ישראל, הסבירו מדוע התחזקה מגמת הכפירה בדורות האחרונים.

(6 נקודות)

## הנושא: גאולה וימות המשיח

### 10. א. רמב"ן, פירוש לספר דברים

"ומל' ה' אלקיך את לבבך" (דברים, ל', ו').

- (1) על פי הרמב"ן, מהי העורלה שה' ימול? הסבירו את תשובתכם.
- (2) בנוגע לעורלה זו, מהו ההבדל בין ימינו ובין ימות המשיח על פי הרמב"ן? (5 נקודות)

### ב. הרב חרל"פ, ממעייני הישועה

- (1) על פי הרב חרל"פ, יש סיבה ש"הקץ האחרון נעלם זמנו". מהי הסיבה?
- (2) כיצד סיבה זו משפיעה על חיי היום-יום של המצפה לישועה?
- (3) על פי הרב חרל"פ, הציפייה לישועה של המצפה משנה את נקודת מבטו כלפי עם ישראל. הסבירו את דבריו. (8 נקודות)

### 11. א. תלמוד בבלי, כתובות קיא, ע"א

"ג' שבועות הללו".

הסבירו את שתי השבועות שהשביע ה' את ישראל ואת השבועה שהשביע ה' את אומות העולם. (8 נקודות)

### ב. האדמו"ר מסלונים, ההרונה עליך

"בשעה שמכניסים אדם לדין, שואלים אותו: 'ציפית לישועה?' "

לפי האדמו"ר מסלונים, הסבירו את המשמעות של השאלה "ציפית לישועה?". (5 נקודות)

### 12. א. ריה"ל, הכוזרי, מאמר שני

"אין הדברים שאנו אומרים בתפילותינו... כי אם כדיבור התוכי וכצפצוף הזרזיר".

הסבירו למה החבר מתכוון בדימוי זה.

(6 נקודות)

### ב. הרצי"ה קוק, לנתיבות ישראל

הרב שך כתב על ההידרדרות הרוחנית במדינת ישראל שהיא "מחזה מחריד ואיום, מרד קיבוצי במלכות שמים".

הסבירו את העמדה של הרצי"ה קוק כלפי ההידרדרות הרוחנית במדינת ישראל.

(7 נקודות)

### חלק שני (48 נקודות)

ענו על שלוש מן השאלות 13–16 (לכל שאלה – 16 נקודות).

#### הנושא: אני מאמין (נושא חובה)

##### 13. א. רבי שניאור זלמן מלאדי, ספר התניא

(1) "אמונה לשון רגילות, שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו".

על פי ספר התניא, כיצד ירגיל האדם את עצמו לאמונה בקב"ה?

(2) כתבו דרך נוספת שבאמצעותה תוכלו לחזק את אמונתכם בקב"ה.

(8 נקודות)

##### ב. רס"ג, אמונות ודעות, הקדמה

"אם כל ענייני הדת יושגו בחקירה ובעיון הנכון [...] מה היא נקודת החוכמה שנתנם לנו בדרך הנבואה?"

(1) מהי תשובת רס"ג על שאלה זו?

(2) לדעתכם, איזו מן הדרכים – חקירה שכלית או נבואה – מסייעת יותר לביסוס האמונה? נמקו את תשובתכם.

(8 נקודות)

##### 14. א. ריה"ל, הכוזרי, מאמר שני, מאמר חמישי

יש הטוענים כי בעבר לכולם הייתה אמונה תמימה. האם ריה"ל מסכים עם טענה זו בנוגע לאנשי תקופתו?

(7 נקודות)

##### ב. הראי"ה קוק, אורות הקודש

(1) לפי הרב קוק, מה היה חטאו של אדם הראשון?

(2) תלמיד טען: "המחנך המלומד שלי מכריח אותי ללמוד מקצועות שאינני מרגיש חיבור אליהם, אבל אני מעדיף

ללמוד נושאים אחרים שקרובים יותר לליבי".

האם לדעתכם התלמיד יכול להסתמך בטענתו על העמדה של הרב קוק? נמקו את תשובתכם.

(9 נקודות)

15. א. הרש"ב שניאורסון, ספר המאמרים

(1) מהו ההבדל בין היצירה האלוקית ובין היצירה האנושית בנוגע לקשר שבין היוצר ליצירתו? בתשובתכם היעזרו במשל האבן הנזרקת למעלה.

(2) "ברוך שאמר והיה העולם [...]" ברוך אומר ועושה" (תפילת שחרית).

לפי דברי הרש"ב שניאורסון, כיצד אפשר להסביר את ההבדל שבין המילים "ברוך שאמר" ובין המילים "ברוך אומר"?

(8 נקודות)

ב. רמב"ם, אגרת תימן

"... שציוונו הקדוש ברוך הוא לזכרו תמיד, וגם הזהירנו מלשוכחו, וציוונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו".

(1) ציינו מהו הדבר שאותו נצטוונו לזכור תמיד, והסבירו מה מייחד את הדבר הזה.

(2) יש הטוענים ש"אין אמת; איש באמונתו יחיה".

הסבירו כיצד דברי הרמב"ם יכולים לסייע לאדם להתמודד עם טענה זו.

(8 נקודות)

16. א. הראי"ה קוק, איגרות הראי"ה, איגרת תקנ"ה

"שני דברים עיקריים ישנם שהם יחד בונים [את] קדושת ישראל".

(1) הסבירו כל אחד מן "הדברים העיקריים" שבדברי הרב קוק.

(2) לפי הרב קוק, הסבירו את היחס שבין שני "הדברים העיקריים" האלה בדור של עקבתא דמשיחא.

(11 נקודות)

ב. הראי"ה קוק, למהלך האידאות בישראל

"לא רק יחידים חכמים מצוינים... חיים באור האידאה הא-לוהית".

לפי הרב קוק, מהו הייעוד של עם ישראל? (5 נקודות)

## חלק שלישי

שימו לב: מן החלקים הראשון והשלישי, יש לענות על ארבע שאלות סך הכול:  
על שאלה אחת לפחות מן החלק הראשון, על שאלה אחת לפחות מן החלק השלישי, ועל שתי שאלות נוספות לבחירתכם (לכל שאלה – 13 נקודות).

### הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

#### 17. הראי"ה קוק, הקדמה לשיר השירים

א. הראי"ה קוק מזכיר בדבריו שני סוגי אנשים, "אנשי (שרי) קודש" ו"איש נבל ולא חכם", הנבדלים זה מזה בפרשנות שלהם למגילת שיר השירים.

(1) הסבירו מהי הפרשנות של כל אחד מהם למגילת שיר השירים.

(2) מיהי הדמות שהראי"ה קוק מכנה "איש קודש"?

(3) מדוע הראי"ה קוק מכנה דמות זו כך? הדגימו את תשובתכם.

(5 נקודות)

ב. "מובן הדבר מעצמו, שרק אלה האוצרות, שבהתפתחם הם מבסמים את אוויר המציאות, טוב ויפה לפתח".

במגמת אומנות בתיכון דתי התכוננו לתערוכת סוף השנה, שבה יוצגו יצירות התלמידים. אחד התלמידים רצה ליצור סרט ובו קטעי אלימות קשים. בשיחה עם המורה לאומנות הסביר התלמיד שקטעים אלה משקפים רגשות שעולים בנפשו לפעמים, והוא משתוקק להביא אותם לידי ביטוי ביצירה.

על פי שיטתו של הראי"ה קוק, כיצד המורה יכול להשיב לתלמיד זה? (4 נקודות)

ג. לדעתכם, כיצד אפשר לחזק את האמונה באמצעות אומנות? בססו את תשובתכם על דברי הראי"ה קוק.

(4 נקודות)

#### 18. הרב ויינברג, שרידי אש

"הדת פסקה להיות דבר שבחיים, ועל כן חדלו החיים, בהכרח, להיות דבר שבדת".

א. הסבירו דברים אלה. (6 נקודות)

ב. תארו דמות (מן המציאות או מן הדמיון) שאורח חייה מנוגד לאורח החיים שבא לידי ביטוי בדברי הרב ויינברג המצוטטים

לעיל, והסבירו ניגוד זה. (7 נקודות)

### הנושא: החיים והמוות

#### 19. רמח"ל, דרך ה'

- א. הסבירו לפי רמח"ל מהו התפקיד של המוות בדרך לשלמות. (6 נקודות)
- ב. הסבירו לפי רמח"ל מהו התפקיד של עולם הנשמות לאחר מות האדם. (7 נקודות)

#### 20. רמב"ם, הלכות תשובה

- א. (1) הרמב"ם לומד שני דברים בנוגע לעולם הבא מן הפסוק "למען ייטב לך והארכת ימים" (דברים, כ"ב, ז'). הסבירו מה הם שני הדברים האלה.
- (2) "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים" (שמואל א, כ"ה, כ"ט). כיצד הסביר הרמב"ם את הביטוי "צרור החיים"?
- (5 נקודות)
- ב. על פי הרמב"ם, כתבו מהו שכר הצדיקים ומהו עונשם של הרשעים בעולם הבא. (4 נקודות)
- ג. נועה קראה ספר שבו גן עדן מתואר כמקום מושלם, מקום שבו האדם מקבל כל מה שהוא רוצה. לדעתכם, מה היה הרמב"ם אומר על תיאור זה? (4 נקודות)

### בהצלחה!